

muksen perustan muodostivat juuri yhteydet Pietarin Akatemiaan ja venäläisiin tiedemiehiin, sekä mahdollisuudet kulkea Venäjällä. Nyt nämä tekijät ovat uudestaan realisoituneet. Jos vielä kylmän sodan aikana ajateltiin, että on mahdollista selviytyä Suomessa sijaitsevalla rikkaalla vanhalla arkistoaineistolla ja länsikielillä, on tilanne muuttunut 1990-luvulla. Venäläiset Siperian kansojen tutkijat ovat avanneet aikaisempaan, sinänsä pätevään perustutkimukseen uusia perspektiivejä ja kysymyksenasetteluja; yhteydet idän ja lännen välillä ovat parantuneet. Nykyaikana on ihan mahdotonta perustella Venäjän minkään kansan/etnoksen tutkimusta venäläisistä lähteistä ja tutkimuskirjallisuudesta vapaana vyöhykkeenä.

Kaija Heikkinen

Epävirallisesta viralliseen: akvaariosta terraarioon

Akvarium: Territorija (CD-Land, 2000)

Terrarium: Pjatiugolnyi greh (Kvadro-disk, 2000)

Boris Grebenštšikovin johtama 1970-luvulla aloittanut yhtye Akvarium on, tarpeetonta sanoakin, venäläisen rockin legenda. Sen historiallista merkitystä arvioivat tänä päivänä ahkerasti niin yhtyeen entiset jäsenet kuin historioitsijatkin. Paras osoitus tästä on kriitikko Ilja Smirnovin kirja *Prekrasnyi diletant: Boris Grebenštšikov v sovremennoi istorii Rossii*. (2000). Se on yhteisön sisäلتä kirjoitettua historiaa, Smirnov on moskovalaisen rock-sa-

mizdatin perustajia. Tämä historiantutkimus on kiistatta tärkeä kaistale venäläisen epävirallisen tai "toisen" kulttuurin ymmärtämisprosessia, sen itseymmärrystä. Vihdoinkin, sillä lännessä venäläisen rockin osalta on tarpeettomasti jatkettu puhetta "undergroundista", vaikka tuon käsitteen konnotaatiot ovat venäläisessä viitekehyksessä täysin omansa. Akvarium ja Boris Grebenštšikov edustavat sekä "maalalaisen" että "maanpäällisen" kulttuurin historiassa tärkeää juonetta.

Grebenštšikovia pidetään yleisesti 1970-90 -lukujen rock-yhteisön ideologina ja johtohahmona. Perestroikan myötä kanonoidussa yhtyeessä ja BG-epäjumalassa ruumiillistuu myös se kehityskaari, jossa epävirallinen menettää epävirallisuutensa ja samalla osan identiteetistään. Perestroikan marionetiksi otettu Grebenštšikov joutui kokemaan tämän karvaasti yrittäessään läpi Amerikassa 1980-luvun lopussa. Joka tapauksessa Akvarium on osa sitä prosessia, jossa neuvostoaikainen maalalainen kulttuuriälymyöstö kohtaa uusprimitiivisen venäläisen postmodernismin, ja rock-kulttuuri tuo oman kiehtovan säikeensä tähän kohtaamiseen.

Akvarium — oli se sitten elämäntapa, filosofia tai vain rock-yhtye — on kirjoittanut omaa historiaansa läpi 1990-luvun. Nyt se tekee sitä persoonallisella kokelmalevyllään *Territorija*, joka on jännittävä ja hyvin koottu johdatus 1980-90 -lukujen venäläiseen rockiin. Sen tuoreus yllättää siksin, että Grebenštšikovin "uuden Akvariumin" 1990-luvun lopun albumit (legendaarisen The Bandin kanssa tehty *Lilith*, 1998, ja eksperimentaalinen *Psi*, 1999) ovat kaikessa omaperäisyydessään etsineet jotain uutta, mutta osoittautuneet tässä suhteessa tuskin aikaa kestäviksi yritysiksi.

Territorijan valikoima ulottuu 1980-luvun kulttilauluista, kuten

Rock'n'roll on kuollut, Vuorikristalli tai "212-85-06" "virallisen" Melodijan vuonna 1987 levyttämän "epävirallisen" Grebenštšikovin koodikielillä tehdyn *Päiväntaus*-albumin klassikoihin *Täyden kuun partisaanit* (jossa laulettiinkin ohimennen "maalalaisen kuun partisaaneista") ja *Adelaida* — ja aina 1990-luvun BG:n uusiin hitteihin, kuten *Älä juo viinaa, Gertrude* ("Kännäminen ei kaunista naista... Jos vedät naamat, kaikki alkavat sinua inhota, niin viholliset kuin ystävätkin?"). Itsestäänselvyyksiä kokoelmassa ei juuri ole, ja useista lauluista esitetään uusia, tasokkaasti tehtyjä versioita. Joukkoon mahtuu myös kaksi ennen julkaisematonta laulua: *Sillan alla kuten Tškalov* ja *Uusi laulu isänmaasta*. Jälkimmäinen on, mitä odottaa sopii — taas yksi Grebenštšikovin yritys kirjoittaa siitä, mistä Venäjässä on kysymys ja minne se on menossa: tytöt ovat häipyneet Lontooseen, ja "kultainen kuona" on pyyhkinyt Jumalan ikonistaan. Laulu on itseironinen, mikä on lohduttavaa ottaen huomioon BG:n 1990-luvun Venäjä-tekstin. Hänen Solženitsyn-syndroomansa, pyrkimys kaiken selittäviin yleistyksiin Venäjältä, on vaihtelevalla menestyksellä nostanut päätään läpi 1990-luvun. *Muinaisvenäläinen kaipuu* (1996) oli erinomainen intertekstuaalinen yritys koota yhteen Jeltsinin Venäjän kulttuurihistoriallisia yhteyksiä: "Minne troikka kiidät, minne matkaa teet / On kuski napannut taas vodkaa tai sammunut pukilleen...". *Venäläinen nirvana* (1994) taas oli buddhalainen Venäjä-tulkinta, jonka viime säkeissä on klassikon aineksia: "Mitä minä tekisin kulta-käädyillä tai art nouveau'lla / En kaipaa muuta kuin valaistumista / Mandala ja Mahamudra loistavat minulle korkeuksista / Oi Volga, Volga, maatushka, buddhalainen joki". Mutta parhaaksi anniksi tällä saralla jää ehdottomasti *Ve-*

näläinen albumi (1991), synteettinen kokonaisuus, joka kertoo perestroikan jälkeisestä murroksesta, mutta samalla Venäjän ikuisesta kohtalosta, uskontojen, ideologioiden ja aikakausien sekoitumisesta, synkretistisestä Venäjstä. Venäläinen albumi on ennen kaikkea kokonaisuus, joten on ymmärrettävää, että siltä vain yksi laulu *Sudet ja varikset* on päätyntä Territorijalle.

Kokoelmaansa Grebenštšikov on saattanut komponoida perusteellisestikin. Hän aloittaa sen laulamalla, kuten niin usein, itsestään, roolistaan ja esittämisestään. Vuorikristalli on erinomainen johdatus aiheeseen: "Astun huoneeseen (...) ulkoa joku kuulee ääneni / Laulan tuulelle auringosta / Ja auringolle täydestä kuusta". Territorijan toinen uusi laulu, *Tškalov*, on lennokkaan nerokas paluu BG:n Jim Morrisonilta ja venäläisestä modernismista omaksumaan ajatukseen runoilijasta välittäjähahmona, teurgina. Toisen todellisuuden tiedon tavoittelu ja todellisuuksien rajalla oleminen oli BG:n 1980-luvun tuotannon johdottomiiveja. Hämärissä olosuhteissa kuolleen neuvostopilotti Tškalovin legendaan nojaava teksti rinnastaa lentämisen tähän toisten todellisuuksien tavoittamiseen, sen helpouteen, mutta samalla sen välittämisen vaikeuteen: "Hei, siellä rannalla / Täällä on lämmintä, ja teillä kaikki on lumessa - / Voin kertoa teille salaisuuden, mutta / Miten voisinkaan huutaa sinne asti? / Kun seinästä seinään / Te rukoillette sodan jumalaa / Ja kaiken yllä on pahan kupoli". Runoilijan luova rooli ei ole yhteiskunnallisessa murroksessa häiritsevästi muuttunut, lyyrisen minän on määrä edelleenkin tarkkailla ylhäältä käsin ja esittää omat kriittiset arvionsa. Mutta esoteerisen viestin välittäminen kansalaisille on yhä vaikeampi tehtävä. Uudet laulut eivät sellaisinaan kannattelisi kokoelmalevyä, vaan Territorija on poikke-

uksellisen elävä ja johdonmukaisesti koottu läpileikkaus Akvariumin tuotannosta, jossa uusi ja vanha käyvät kiehtovaa dialogia. Ehkä osa Territorijan tenhoa perustuu myös siihen, että historiallisen itsearvioinnin aika on koittanut venäläisessä rock-kulttuurissa. Sehän on niin kovin tyypillistä tälle narstiselle kulttuurille, jota Juri Lotman aikanaan luonnehti autoritääriseksi, jatkuvan itsearvioinnin läpitukenemaksi.

Terrarium-nimellä esiintyvän kokoonpanon tuotos *Pjatiugolny greh* kirjoittaa Territorijan ohella 1980-luvun neuvostorockin ja Akvariumin historiaa, mutta tällä kertaa selvemmin 2000-luvulta käsin ja aivan erityisestä näkökulmasta. Levyllä esiintyy venäläisen rockin suuria nimiä BG:sta ja Vjatšeslav Butusovista (Nautilus Pompilius) Maksim Leonidoviin (Sekret), Aleksandr Vasiljeviin (Splin) ja Tšižiin, ja he kaikki esittävät Anatoli Gunitskin absurdeja tekstejä. Gunitskin tekstit ovat olleet 1980-luvulla Akvarium-levyjen erikoisuuksia, hänen runokokoelmansa *Krjukoobraznost – moi deviz* (2000) omaakin alaotikon "Akvarium-runoja". Gunitski on alkuperäisen Akvariumin perustajasen, näytelmäkirjailija ja ohjaaja, jonka kädestä on mm. 1980-luvun lopun *Praktika tšastnyh javlenii*, lähellä konseptualismia ja vaila viitekehystä oleva irrallisille repliikeille ja sattumanvaraisuuksille rakentuva absurdi näytelmä. Parhaimmillaan Gunitskin absurdismi onkin harmsilaisen filosofista ja klassista, mutta onnistuu hän aika ajoin tavoittamaan jotain ajankohtaistakin: "Elämä ja kuolema ovat vain sattumaa / Ja sininen ilta sammuu turhaan / Kun tamagotchin silmissä / Siintää puolen yön aamunkoitto" *Tammi-kuun romanssi*.

Gunitskin kynästä ovat mm. Akvarium-klassikot *Ratsastaja taivaan ja maan välillä*, *15 alastonta akkaa* sekä iloinen joukkoitsemurharalli *Ystävälle*: "Ystävät,

eiköhän kuolla kaikki pois / Mihin me kaipaamme elämän väreilyä? / Onhan arkun kolikko kaiku parempaa / Ja kuoleman musta allas". Myös Terrariumin levyllä dominoi Grebenštšikov Gunitskitulkintoillaan, jotka mukailevat ansiokkaasti itse tekstiä, toimivat sen villeillä ehdoilla. BG osaa tulkita Gunitskia. Hyvä esimerkki on Samuel Beckettin *Molloy*-romaniin viittaava *Molloy saapui*, jossa on yhdistelty asianmukaisesti irlantilaisia sävyjä ja western-dramatiikkaa. Butusov esittää oman, melkoiseksi hitiksi muodostuneen laulun *Gibraltar / Labrador*, jota on loppujen lopuksi vaikea erottaa Nautilus Pompiliuksen 1990-luvun tuotannosta, paitsi tietyt tekstiltään: "Monikasvoiset mongolit / Juovat karbiditervaa / Turkkilaiset hyppivät yli hautojen / Suoraan Amsterdamin kaupunkiin". Pop-tähti Leonidovin esittämä kevythenkinen *Zoja ja Sonja* muistuttaa puolestaan erehdyttävästi Dylanin, Harrisonin, Orbisonin, Pettyn ja Lyyren Traveling Wilburys -kokoonpanon kitararock-ralleja. Ylipäänsä Terrariumia voidaan täydellä syyllä pitää Wilburysin venäläisenä analogiana, vaikka tekstit ovatkin aivan omanlaisiaan. Se, että Gunitskin tekstit soivat radioasemilla ja kohoavat jopa pop-hiteiksi, on kiistaton osoitus siitä, että ajat ovat muuttuneet — vielä yksi osoitus epäviralliselle kulttuurille kerran niin tärkeän epä-etuliitteen riisumisesta. Eri kysymys on, tekevätkö 2000-luvun henkiset populaarit tulkinnat Gunitskin lyriikalle lainkaan oikeutta. Niille, jotka haluavat varmasti säilyttää tekstien oman efektin, suosittelun Gunitskin tekstien lukemista ilman Terrariumin tulkintoja:

Tiedätkö ainakin sen,
Että eläimet eivät pidä Animalista?

Ja sen kanssa ne elävät ja puhuvat uskostaan,

Ja ruoskivat lihaansa vitsoin,

Älä unohda sitä, ainakaan.
(Ainakin)

Tomi Huttunen

Viitteet:

¹ Muista mainittakoon Akvariumsellisti Vsevolod Gakkelin hyvin subjektiivinen muistelmateos *Akvarium kak sposob uhoda za tennisovym kortom* (2000) sekä edesmenneen huilistin ja Trilistnik-yhtyeen johtohahmon Djuša Romanovin postuumi teos *Istorija Akvariuma: kniga fleitista* (2001)

² Venäjänkielisten teosten ja tekstien suomennokset ovat kirjoittajan.

Vuosikokous

Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seuran vuosikokous pidetään VIEPÄ-päivän yhteydessä 13. maaliskuuta 2002 klo 17 Säätytalossa (Snellmaninkatu 9-11) Helsingissä.

Muista ilmoittautua iltatilaisuuteen!

Ilmoittautumiset: Ira Jänis-Isokangas,
ira.janis-isokangas@helsinki.fi tai puh. 09 191 23823

Suomen valmistautuminen Pietarin 300-vuotisjuhliin

Pietarin 300-vuotisjuhlia vietetään vuonna 2003. Pietarin juhluvuoden Suomen osallistumisen valmisteluja johtaa kansalaisvaltuuskunta, jonka puheenjohtajana toimii pääministeri Paavo Lipponen. Valtuuskunnassa on kansalaisyhteiskunnan, tieteen, kulttuurin, liike-elämän ja yhteiskunnan vaikuttajia.

Suomen panoksena juhluvuoden tapahtumiin järjestetään Suomi-viikko 7.-13.9.2003. Lisäksi eri organisaatiot suunnittelevat omia oheistapahtumiaan pitkin

vuotta, joiden järjestelyistä ja rahoituksesta kukin taho vastaa itse. Lukuosat tapahtumat koostaan yhdeksi suomalaiseksi ohjelmakokonaisuudeksi..

Pietari 2003 -projektin kotisivut www.pietari2003.net tapahtumakalentereineen on avattu.

Lisätietoja projektista:

Taru Linna, projektipäällikkö, puh. 09 693 8663, 0400 624287, taru.linna@venajaseura.com
Merja Hannus, pääsihteeri, puh. 09 693 8600, 0400 416 353, merja.hannus@venajaseura.com

Venäjän monipuolisin online-tietokanta Suomessa

Suomalaisiin yliopistokirjastoihin ja instituuteihin ja on saatu käyttöön Integrum-tietokanta, joka on Venäjän monipuolisin online-yhteistietokanta. Sen kautta on käytettävissä yli 50 Venäjällä ilmestyvää valtakunnallista lehteä ja yli 100 paikallislehteä sekä lukuisia venäjänkielisiä Venäjän ulkopuolella ilmestyviä lehtiä. Tietokannassa on lisäksi uutis- ja ajankohtaisaineistoa, lakeja, tilastoja, henkilö- ja osoitehakemistoja, venäläisten klassikkojen teoksia, englanti-venäjä-englanti -sanakirja, virtuaalikirjastoja jne. Tietokannassa on sanahakumahdollisuus.

Integrum-tietokanta on maksutta käytössä seuraavissa paikoissa: Helsingin yliopistossa: yliopiston kirjaston slaavilaisessa kirjastossa, slavistiikan ja baltologian laitoksella, Renvall-instituutissa, Aleksanteri-instituutissa sekä käännöstieteen laitoksella (Kouvolassa), Venäjän ja Itä-Euroopan instituutissa, Åbo Akademissa, Joensuun, Jyväskylän, Lapin, Tampereen sekä Turun yliopiston kirjastossa, Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun kirjastossa ja Eduskunnan kirjastossa.